

UMUMTA'LIM MAKTABI DIREKTORLARIDA KREATIV KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MEKANIZMLARI

I.M.o'.Abdug'aniyev¹

Mas'ul muallif: Abdug'aniyev Islomqul Mavlon o'g'li., Samarqand davlat Pedagogika instituti Urgut fakulteti "Pedagogika va tillarni o'qitish" kafedrası o'qituvchisi.

Accepted: 26 Sentabr 2026

Published: 26 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Abdug'aniyev, I. M. o. UMUMTA'LIM MAKTABI DIREKTORLARIDA KREATIV KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MEKANIZMLARI / I. M. o. Abdug'aniyev // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 2. — B. 532–536.

1. Samarqand davlat Pedagogika instituti Urgut fakulteti "Pedagogika va tillarni o'qitish" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta'lim maktab direktorlarida kreativ kompetentni shakllantirishning psixologik mexanizmlari nazariy va metodologik jihatdan tahlil qilingan. Direktorning zamonaviy boshqaruv faoliyatida innovatsion yondashuvlardan foydalanish, nostandart vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish va pedagogik jamoaning ijodiy salohiyatini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda kreativ kompetentning mazmuni, tarkibiy komponentlari hamda uning shakllanishiga ta'sir etuvchi motivatsion, kognitiv, kommunikativ, refleksiv va emotsional-irodaviy mexanizmlar yoritilgan. Shuningdek, maktab rahbarlarining kreativ salohiyatini rivojlantirishning psixologik shart-sharoitlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Kalit so'zlar: kreativlik, kreativ kompetent, maktab direktori, rahbarlik faoliyati, psixologik mexanizmlar, motivatsiya, kognitiv jarayonlar, refleksiya, innovatsion faoliyat, boshqaruv kompetensiyasi..

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У ДИРЕКТОРОВ ОБЩЕСТВЕННЫХ ШКОЛ

Аннотация. В статье теоретически и методологически анализируются психологические механизмы формирования креативной компетентности директоров общеобразовательных школ. Рассматриваются особенности современной управленческой деятельности руководителя, связанные с применением инновационных подходов, принятием решений в нестандартных ситуациях и поддержкой творческого потенциала педагогического коллектива. Раскрываются содержание и структурные компоненты креативной компетентности, а также мотивационные, когнитивные, коммуникативные, рефлексивные и эмоционально-волевые механизмы её формирования. Обоснованы психологические условия, способствующие развитию творческого потенциала руководителей общеобразовательных школ.

Ключевые слова: креативность, креативная компетентность, директор школы, управленческая деятельность, психологические механизмы, мотивация, когнитивные процессы, рефлексия, инновационная деятельность, управленческая компетенция.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL MECHANISMS FOR DEVELOPING CREATIVE COMPETENCE IN GENERAL EDUCATION SCHOOL PRINCIPALS

Abstract. Abstract. This article provides a theoretical and methodological analysis of the psychological mechanisms underlying the development of creative competence among principals of general education schools. It examines the modern managerial activities of school principals, including the use of innovative approaches, decision-making in non-standard situations, and support for the creative potential of teaching staff. The study focuses on the content and structural components of creative competence and identifies motivational, cognitive, communicative, reflective, and emotional-volitional mechanisms involved in its development. Psychological conditions for enhancing the creative potential of school principals are also substantiated.

Keywords: creativity, creative competence, school principal, managerial activity, psychological mechanisms, motivation, cognitive processes, reflection, innovative activity, managerial competence.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik va pedagogik o'zgarishlar ta'lim muassasasini boshqarish jarayoniga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy maktab rahbari nafaqat ta'lim muassasasining tashkiliy faoliyatini muvofiqlashtiruvchi boshqaruvchi, balki pedagogik jamoani rivojlanish sari yo'naltiruvchi, yangiliklarni amaliyotga joriy etuvchi, mavjud muammolarga nostandart yechimlar topuvchi va ta'lim muhitining psixologik barqarorligini ta'minlovchi subyekt sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli maktab direktorining kasbiy kompetentligini faqat boshqaruv bilimlari va ma'muriy ko'nikmalar yig'indisi sifatida talqin qilish yetarli emas.

Ta'lim muassasasining samarali faoliyati ko'p jihatdan rahbarning murakkab va o'zgaruvchan vaziyatlarni tahlil qila olishi, muammolarning yashirin sabablarini aniqlashi, mavjud imkoniyatlardan oqilona foydalanishi hamda yangi g'oyalarni ishlab chiqishi bilan bog'liq. Bunday faoliyat esa rahbardan rivojlangan intellektual salohiyat bilan bir qatorda kreativ fikrlash qobiliyatini ham talab qiladi. Kreativlik rahbar faoliyatida yangi g'oya yaratish bilangina cheklanmay, muammoni yangicha ko'rish, odatiy qarashlardan tashqariga chiqish, turli muqobil variantlarni ishlab chiqish va ularning ichidan vaziyatga mos yechimni tanlash jarayonlarida namoyon bo'ladi.

Psixologiya tarixida intellekt masalasi uzoq vaqt davomida insonning umumiy aqliy imkoniyatlarini tushuntirishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida tadqiq etib kelingan. Zamonaviy dunyo, ilm-fan taraqqiyoti bugungi kunga kelib har bir rahbardan yanada tazkorlikni, aql bilan ish yuritib, ongli va faol bo'lishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan yondashdigan bo'lsak, umumta'lim tizimi direktorlarining kreativ qobiliyatlarini yanada rivojlantirish, ularni zamon talablariga mos holatda boshqaruv jarayonlarini tashkil etishi bu albatta ularning intellektual qobiliyatlariga bog'liq bo'lib qolmoqda. Intellekt tushunchasi bilish, tushunish, tahlil qilish, muammolarni hal etish, yangi sharoitlarga moslashish va faoliyatni oqilona tashkil etish bilan bog'liq psixik imkoniyatlarni qamrab oladi. Shu jihatdan intellekt va kreativlik o'zaro yaqin, biroq mazmunan aynan bir xil bo'lmagan psixologik hodisalardir.

Intellektning tuzilishini tushuntirishga qaratilgan nazariyalarda uning turli tarkibiy jihatlari ajratib ko'rsatilgan. Xususan, Ch. Spearman intellektning umumiy omilini ajratgan bo'lsa, L. Thurstone aqliy qobiliyatlarining bir nechta nisbatan mustaqil yo'nalishlarini ko'rsatgan. R. Kattell va keyinchalik J. Horn tomonidan rivojlantirilgan yondashuvlarda esa suyuq va kristallashgan intellekt tushunchalari muhim o'rin egallaydi. Suyuq intellekt yangi vaziyatlarda muammoni hal qilish va moslashish bilan, kristallashgan intellekt esa avval egallangan bilim, tajriba va ko'nikmalardan foydalanish bilan bog'lanadi.

Maktab direktori faoliyatida ushbu ikki jihatning uyg'unligi alohida ahamiyatga ega. Maktablarni boshqarish jarayonida direktorlar bir tomondan amaldagi me'yoriy-huquqiy normalarga amal qilsa, ikkinchi tomondan boshqaruv tajribasi va pedagogik bilimlarga tayanadi. Bu esa ilgari uchramagan yoki mavjud usullar bilan hal qilib bo'lmaydigan vaziyatlarda yangi qaror ishlab chiqishi zarurligini anglatadi. Masalan, pedagoglar jamoasida yuzaga kelgan nizoni bartaraf etish, ta'lim sifatining pasayish sabablarini aniqlash, ota-onalar bilan hamkorlikning yangi shakllarini ishlab chiqish yoki pedagoglarning innovatsion tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash rahbardan tayyor algoritmgacha amal qilishdan ko'ra ijodiy fikrlashni talab qiladi. Ulardagi kreativ yondashuvlar orqali esa, ta'lim tizimidagi muammolarni o'rganishadi, Shu o'rinda ta'kidlaydigan bo'lsak, J. Guilfordning divergent va konvergent tafakkur haqidagi qarashlari alohida ahamiyatga ega. Divergent tafakkur bir muammoga nisbatan bir nechta ehtimoliy yechimlarni ishlab chiqish, fikrlarning xilma-xilligini ta'minlash va mavjud stereotiplar doirasidan chiqish imkonini beradi. Konvergent tafakkur esa mavjud variantlar orasidan vaziyat talablariga mos keluvchi yechimni aniqlashga xizmat qiladi. Maktab direktori uchun har ikkala tafakkur shaklining uyg'unligi zarur: avvalo muammoning bir nechta yechimlarini ishlab chiqish, keyin esa ularning amaliy imkoniyatlarini baholash va maqbul variantni tanlash lozim.

Kreativlikni faqat natija bilan emas, balki muammoni ko'rish va uni qayta ifodalash qobiliyati bilan bog'lash ham muhimdir. E.P. Torrance kreativ jarayonning muhim belgilaridan biri sifatida mavjud kamchiliklar, bo'shliqlar yoki nomuvofiqliklarni sezish, ular asosida taxminlar ilgari surish, gipotezalarni tekshirish va zarurat tug'ilganda ularni qayta ko'rib chiqishni ko'rsatadi. Ushbu yondashuv maktab rahbarining boshqaruv faoliyatiga tatbiq etilganda, muammoni faqat uning tashqi ko'rinishi bo'yicha emas, balki uning ichki sabablarini aniqlash orqali hal etish zarurligini ko'rsatadi.

Masalan, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi pasaygan holatda rahbar faqat o'qituvchini nazorat qilish bilan cheklanmasligi kerak. Muammoning sababi o'quv motivatsiyasining pasayishi, o'qitish metodlarining zamonaviy ehtiyojlarga mos kelmasligi, o'quvchilar va pedagoglar o'rtasidagi kommunikativ qiyinchiliklar yoki maktabdagi psixologik muhit bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Demak, kreativ rahbar muammoning birinchi ko'rinib turgan sababini qabul qilishdan oldin muammoni turli nuqtai nazardan tahlil qiladi.

Shu nuqtai nazardan, maktab direktorining kreativ kompetentni shakllantirishni faqat kreativ metodlarni o'rgatish bilan izohlash mumkin emas. U shaxsning motivatsion, kognitiv, kommunikativ, refleksiv va faoliyatga oid imkoniyatlarining o'zaro uyg'unlashuvi natijasida shakllanadigan murakkab psixologik tuzilma sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Mazkur maqolada kreativ kompetentning mohiyati mualliflik yondashuvi asosida maktab direktorining muammoli vaziyatlarni kreativ tahlil qilish, yangi g'oyalar ishlab chiqish, muqobil boshqaruv qarorlarini shakllantirish, pedagogik jamoa bilan samarali hamkorlik qilish va o'z faoliyatini refleksiv baholash imkoniyatlarini birlashtiruvchi integral psixologik kompetensiya sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi va metodologik asoslari; Tadqiqotning asosiy maqsadi umumta'lim maktab direktorlarida kreativ kompetentni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularni rahbarlik faoliyati bilan bog'liq holda tizimlashtirishdan iborat.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini intellekt va kreativlikning psixologik tabiati haqidagi nazariyalar, kreativ tafakkurning divergent xususiyatlariga oid qarashlar, intellektual faoliyatning rivojlanish bosqichlari, ijtimoiy intellekt va shaxsning o'zini rivojlantirishga oid psixologik yondashuvlar tashkil etadi.

Tadqiqotda nazariy tahlil, ilmiy manbalarni qiyosiy o'rganish, tizimlashtirish, umumlashtirish va psixologik konsepsiyalarni boshqaruv faoliyatiga tatbiq etish usullaridan foydalanildi.

Mazkur ish empirik eksperiment natijalariga emas, balki mavjud psixologik nazariyalarni umumlashtirish va ularni umumta'lim maktab direktori faoliyatining o'ziga xos jihatlari bilan bog'lashga asoslangan nazariy-metodologik tadqiqot

sifatida qaraladi. Kreativ kompetentlikni psixologik mohiyati: "Kreativ kompetent" tushunchasini anglash uchun, avvalo, kreativlikning ijtimoiy-psixologik mazmuniga murojaat qilish zarur. Kreativlik insonning mavjud bilim va tajribani qo'llashdagi yangi kombinatsiyalarda yuzaga kelsada, rahbarlarning bu boradagi yangi g'oyalar yaratishi, mavjud muammolarga noodatiy yondashishi va faoliyatning yangi usullarini ishlab chiqishi bilan tavsiflanadi.

Kreativlikning ijtimoiy-psixologik tabiatini tushuntirishda turli nazariy yondashuvlar shakllangan. J. Guilford kreativ tafakkurda originallik, moslashuvchanlik va fikrlarning turli yo'nalishda rivojlanishi kabi xususiyatlarga e'tibor qaratgan. E.P. Torrance esa kreativ jarayonni muammoni aniqlash, taxminlar ishlab chiqish, ularni tekshirish va natijalarni qayta ko'rib chiqish jarayoni sifatida tavsiflagan. D.B. Bogoyavlenskayaning intellektual faoliyatga oid yondashuvi ham rahbarning kreativ imkoniyatlarini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'la oladi. Mazkur yondashuvda intellektual faoliyatning reproduktiv, evristik va kreativ darajalari ajratiladi. Reprodaktiv faoliyatda inson mavjud bilim va usullarni takroran qo'llaydi. Evristik darajada mavjud usullardan tashqari yangi yo'llarni izlash boshlanadi. Kreativ darajada esa subyekt yangi faoliyat usuli yoki yangi g'oyani mustaqil ravishda ishlab chiqishga intiladi.

Maktab direktorining boshqaruv faoliyatida ushbu darajalarni kuzatish mumkin. Masalan, rahbar avvaldan mavjud yo'riqnoma asosida muammoni hal qilsa, bu reproduktiv yondashuvga yaqin bo'ladi. Agar u mavjud usullarni vaziyatga moslashtirib, qo'shimcha variantlarni izlay boshlasa, evristik faoliyat namoyon bo'ladi. Agar esa muammoni hal qilishning maktab sharoitiga mos yangi modelini ishlab chiqsa, kreativ faoliyatning yuqori darajasi yuzaga keladi. Shu sababli direktorning kreativ kompetentni shakllantirishda asosiy vazifa rahbari har bir vaziyatda noodatiy qaror qabul qilishga majburlash emas, balki zarur holatda muammoni yangicha ko'ra olish, mavjud tajribani qayta tashkil etish va yangi yechimlarni ishlab chiqish imkoniyatini rivojlantirishdan iborat.

Kreativ kompetentlikning muhim xususiyati shundaki, u faqat individual ijodiy fikrlash bilan cheklanmaydi. Direktor faoliyatining ijtimoiy xarakteri sababli kreativ g'oya jamoa bilan muloqot, hamkorlik va o'zaro ta'sir jarayonida amaliy ahamiyat kasb etadi. Demak, maktablarda faoliyat yuritayotgan kreativ rahbar nafaqat o'zi yangi fikr ishlab chiqadi, balki pedagoglarning g'oyalarni eshitish, ularni rag'batlantirish, muhokama qilish va umumiy faoliyatga integratsiya qilish imkoniyatiga ham ega bo'lishi kerak.

Shu asosda kreativ kompetentning tarkibida quyidagi komponentlarni ajratish mumkin:

Motivatsion komponentlik — yangilikka intilish, o'z faoliyatini takomillashtirish ehtiyoji, kasbiy rivojlanishga ichki qiziqish va tashabbuskorlik.

Kognitiv-intellektual komponentlik — tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, muammoni turli nuqtai nazardan ko'rish va yangi bilimlarni mavjud tajriba bilan bog'lash qobiliyati.

Kreativ-operatsion komponentlik — divergent fikrlash, originallik, fikrlash moslashuvchanligi, muqobil yechimlar ishlab chiqish va yangi g'oyalarni amaliy faoliyatga tatbiq etish.

Kommunikativ-ijtimoiy komponentlik — pedagoglar, o'quvchilar, ota-onalar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan konstruktiv hamkorlik qilish, boshqa nuqtai nazarlarni qabul qilish va jamoaviy ijodiy faoliyatni tashkil etish.

Refleksiv-regulyativ komponentlik — o'z qarorlari va faoliyatini tahlil qilish, xatolarni tan olish, tajribadan xulosa chiqarish, emotsional holatni boshqarish va faoliyatni qayta tashkil eta olish.

Mazkur turdagi komponentliklar alohida-alohida emas, balki yagona tizim sifatida faoliyat yuritadi. Masalan, rahbarda kuchli kreativ fikrlash mavjud bo'lsa-yu, biroq yangi g'oyalarni jamoaga tushuntirish va ularni amalga oshirish ko'nikmasi yetarli bo'lmasa, kreativ salohiyat boshqaruv samaradorligiga to'liq aylanmasligi mumkin. Shuningdek, kuchli boshqaruv tajribasi mavjud bo'lsa-yu, yangi vaziyatlarga moslashish va muqobil variantlarni ko'rish qobiliyati rivojlanmagan bo'lsa, rahbarning faoliyati mavjud stereotiplar bilan cheklanib qolishi ehtimoli ortadi. Shunday qilib, kreativ kompetentni shakllantirish rahbarning bilimini ko'paytirishdan ko'ra kengroq jarayon bo'lib, uning fikrlash uslubi, motivatsiyasi, muloqot shakli, o'z faoliyatiga munosabati va muammoli vaziyatlarga yondashuvini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Maktab direktorlaridagi kreativ kompetentlikni shakllantirishning mualliflik modeli: Yuqoridagi nazariy tahlillar asosida umumta'lim maktab direktorlarida kreativ kompetentni shakllantirishning quyidagi psixologik modelini taklif etish mumkin:

Motivatsion ehtiyoj → muammoni aniqlash → kreativ tahlil → muqobil yechimlarni ishlab chiqish → kommunikativ muhokama → qarorni amalga oshirish → natijani baholash → refleksiya → takomillashtirish.

Ushbu modelning birinchi bosqichi — rahbarning yangilikka va kasbiy rivojlanishga bo'lgan ichki ehtiyoji faollashadi. Rahbar mavjud holatni oddiy qabul qilmasdan, uni takomillashtirish zaruratini anglaydi.

Ikkinchi bosqich — muammoni tizimli tahlil qilish asosida konkretlashtiriladi. Bunda muammoning tashqi ko'rinishi bilan cheklanmasdan, uning yuzaga kelish sabablari aniqlanadi. Masalan, pedagoglar o'rtasidagi kelishmovchilik faqat shaxslararo munosabat muammosi sifatida emas, balki vazifalarning noto'g'ri taqsimlanishi, kommunikativ to'siqlar yoki kasbiy manfaatlarning mos kelmasligi bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin.

Uchinchi bosqich — kreativ tahlil amalga oshiriladi. Rahbar mavjud vaziyatni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqadi, savollar beradi va odatiy qarashlarni qayta ko'rib chiqadi.

To'rtinchi bosqich — muqobil yechimlarni ishlab chiqish. Bu bosqichda rahbar bitta qarorga darhol to'xtalib qolmaydi. Bir nechta ehtimoliy variantlar ishlab chiqiladi. Keyinchalik ularning afzalliklari, cheklovlari va kutiladigan natijalari tahlil qilinadi.

Beshinchi bosqich — kommunikativ muhokama amalga oshiriladi. Rahbar o'z g'oyasini jamoaga tayyor qaror sifatida taqdim etish o'rniga, pedagoglarning fikrlarini tinglaydi. Bu jarayonda yangi g'oyalar ham paydo bo'lishi mumkin.

Oltinchi bosqich — muammoni hal qilishga qaratilgan tanlangan yechim amaliyotga joriy qilinadi. Bunda innovatsiyani bir vaqtning o'zida butun tizimga tatbiq etishdan ko'ra, avval kichik miqyosda sinab ko'rish va natijasini kuzatish maqsadga muvofiq.

Yettinchi bosqich — olingan natijalar baholanadi. Qaror kutilgan natijani berdimi yoki yo'qmi, qaysi jihatlar samarali bo'ldi, qaysi jihatlar o'zgartirilishi kerakligi aniqlanadi.

Sakkizinchi bosqich — refleksiya. Rahbar o'zining qaror qabul qilish jarayonini tahlil qiladi. Bu bosqichda muvaffaqiyat va kamchiliklar aniqlanib, ulardan keyingi faoliyat uchun xulosa chiqariladi. Oxirgi bosqichda olingan tajriba asosida qaror yoki boshqaruv yondashuvi takomillashtiriladi. Shu tariqa kreativ faoliyat bir martalik jarayon emas, balki uzluksiz siklga aylanadi.

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, unda kreativlik faqat "yangi g'oya" sifatida emas, balki muammoni aniqlashdan boshlab, yechimni ishlab chiqish, uni amaliyotda tekshirish va natijani qayta baholashgacha bo'lgan yaxlit faoliyat jarayoni sifatida qaraladi.

Kreativ kompetentni rivojlantirishning amaliy yo'nalishlari: Maktab direktorlarining kreativ kompetentni rivojlantirishda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy psixologik mashg'ulotlardan foydalanish mumkin.

Birinchi yo'nalish — muammoli vaziyatlar tahlili. Rahbarlarga maktab boshqaruvi bilan bog'liq real vaziyatlar taqdim etilib, ulardan muammoning kamida uchta ehtimoliy sababini aniqlash va bir nechta yechim ishlab chiqish talab qilinadi.

Ikkinchi yo'nalish — "Muammoni boshqa tomondan ko'rish" mashqi. Bunda rahbar bitta muammoga direktor, o'qituvchi, o'quvchi va ota-ona nuqtai nazaridan qarab ko'radi. Ushbu mashq ijtimoiy va kommunikativ tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi.

Uchinchi yo'nalish — kreativ boshqaruv qarorlari bankini shakllantirish. Rahbar faoliyatida uchragan muammolar, qo'llangan yechimlar va olingan natijalar muntazam qayd etib boriladi. Vaqt o'tishi bilan ushbu ma'lumotlar rahbarning shaxsiy kasbiy tajriba bazasiga aylanadi.

To'rtinchi yo'nalish — refleksiv tahlil. Har bir muhim boshqaruv qaroridan so'ng quyidagi savollar asosida qisqa tahlil o'tkazish mumkin:

Muammo nimadan iborat edi?

Men qanday qaror qabul qildim?

Nima uchun aynan shu variantni tanladim?

Natija qanday bo'ldi?

Qaysi jihat samarali bo'ldi?

Nimani boshqacha qilish mumkin edi?

Keyingi shunga o'xshash vaziyatda qanday yangi yondashuvdan foydalanaman?

Beshinchi yo'nalish — jamoaviy kreativ muhokamalarni tashkil etish. Direktor muayyan masalalar bo'yicha pedagoglarning takliflarini yig'ishi, ularni muhokama qilishi va amaliy jihatdan samarali g'oyalarni sinovdan o'tkazishi mumkin. Bu nafaqat rahbarning, balki butun jamoaning kreativ salohiyatini faollashtiradi.

Kreativ kompetent shakllangan rahbarning psixologik xususiyatlari: Kreativ kompetentning rivojlanishi natijasida maktab direktorining boshqaruv faoliyatida bir qator o'zgarishlar yuzaga kelishi kutiladi.

Birinchidan, rahbar muammoga faqat tayyor andozalar asosida emas, balki turli nuqtai nazarlardan yondashishga intiladi.

Ikkinchidan, muammoni hal qilishdan oldin bir nechta muqobil variantlarni ko'rib chiqish odati shakllanadi.

Uchinchidan, rahbar jamoa a'zolarining fikrlarini boshqaruv qarorlarining muhim manbalaridan biri sifatida qabul qiladi.

To'rtinchidan, xatolarni faqat salbiy natija sifatida emas, balki keyingi faoliyat uchun tajriba manbai sifatida tahlil qilish imkoniyati rivojlanadi.

Beshinchidan, rahbar o'z faoliyatini muntazam baholash va takomillashtirishga ehtiyoj sezadi.

Shu bilan birga, kreativ rahbar barcha holatlarda noodatiy qaror qabul qilishi shart emas. Ba'zi vaziyatlarda mavjud, sinalgan boshqaruv usulidan foydalanish eng maqbul yo'l bo'lishi mumkin. Kreativlikning asosiy belgisi noodatiylikning o'zi emas, balki vaziyatga mos va asoslangan yondashuvni tanlay olish qobiliyatidir.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati: Mazkur nazariy tahlil natijalari umumta'lim maktab direktorlarining kasbiy rivojlanish dasturlarini takomillashtirishda foydalanilishi mumkin. Xususan, rahbarlar uchun tashkil etiladigan seminar va treninglarda kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, qarorlarning muqobil variantlarini ishlab chiqish, jamoaviy muhokama va refleksiv tahlilga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni ko'paytirish maqsadga muvofiq.

Maktab direktorlaridagi kreativ kompetentni baholashda ham faqat yangi g'oyalar soniga e'tibor qaratish yetarli emas. Rahbarning muammoni aniqlashi, g'oya yaratishi, uning amaliy imkoniyatini baholashi, jamoa bilan hamkorlik qilishi va natijani tahlil qila olishi birgalikda hisobga olinishi kerak.

Shuningdek, maktab rahbarlarining kreativ kompetentni rivojlantirish dasturlari real boshqaruv vaziyatlariga asoslanishi lozim. Chunki abstrakt kreativ mashqlardan ko'ra, direktorning kundalik kasbiy faoliyatida uchraydigan vaziyatlar asosida ishlash olingan bilim va ko'nikmalarning amaliy faoliyatga ko'chirilishiga ko'proq imkon beradi.

Xulosa. Umumta'lim maktab direktorlarida kreativ kompetentni shakllantirish zamonaviy ta'lim boshqaruvida muhim psixologik vazifalardan biridir. Kreativ kompetent rahbarning faqat yangi g'oyalar yaratish qobiliyatini emas, balki muammoni anglash, uni turli nuqtai nazardan ilmiy-nazariy tahlil qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish, jamoa bilan

muhokama qilish, qarorni amaliyotga tatbiq etish va olingan natijalarni refleksiv baholash qobiliyatlarini o'zida mujassamlashtiradi.

Nazariy tahlil asosida kreativ kompetentning shakllanishida beshta asosiy psixologik mexanizmni ajratish mumkin: motivatsion, kognitiv-kreativ, kommunikativ, refleksiv va o'zini-o'zi boshqarish mexanizmlari. Ularning har biri mustaqil ahamiyatga ega bo'lsa-da, kreativ boshqaruv faoliyatida ular yaxlit tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Motivatsion mexanizm rahbarni yangilik izlashga undaydi. Kognitiv-kreativ mexanizm muammoni tahlil qilish va yangi yechimlar ishlab chiqishni ta'minlaydi. Kommunikativ mexanizm kreativ g'oyalarni jamoa bilan muhokama qilish va hamkorlikda amalga oshirish imkonini beradi. Refleksiv mexanizm faoliyat natijalarini tahlil qilish va tajribadan foydalanishga xizmat qiladi. O'zini-o'zi boshqarish mexanizmi esa murakkab boshqaruv vaziyatlarida maqsadga yo'naltirilganlikni saqlash va kreativ tashabbusni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Shunday qilib, maktab direktorining kreativ kompetentni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini "motivatsiya — muammoni anglash — kreativ izlanish — muloqot — qaror — amaliyot — refleksiya — takomillashtirish" izchilligi asosida tashkil etish mumkin. Ushbu yondashuv kreativlikni alohida psixologik sifat sifatida emas, balki rahbarning kasbiy faoliyatida muntazam namoyon bo'ladigan rivojlanuvchi kompetensiya sifatida tushunish imkonini beradi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda taklif etilgan modelning empirik asoslarini tekshirish, maktab direktorlarining kreativ kompetentni aniqlash mezonlarini ishlab chiqish va uning turli komponentlari o'rtasidagi bog'liqliklarni psixodiagnostik metodikalar asosida o'rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-1-sonli qarori, 2025-yil, 4-bet.

Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston Ijtimoiy-siyosiy gazeta № 14 (1075), 2025-yil 19-yanvar.

O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son Qonun. – 2020-yil 23-sentabr.

5. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. 2026-yil. - <https://stat.uz>, <https://stat.edu.uz/>, lex.uz.

6.А.М.Шоназаров. Социально-психологические особенности управления деятельностью специальных экономических зон и повышения их эффективности «Научный вестник Бухарского института психологии и иностранных языков», научно-практический журнал, ISSN 3030-3710 (P), ISSN 3030-3095 (E), (№4, 2024) <http://buxpxti.uz> c. 183-184 b.

7. O.E.Hayitov. – Boshqaruv psixologiyasi: Darslik. – T.: «Istiqlol» nashriyoti, 2021. – 123 b.

8. Shonazarov A.M. Kasb psixologiyasi. O'quv qo'llanma – SamDU, 2024, 123-124 b.

9. K.B.Axmedjanov. A.X.Xolov. Yosh rahbar kadrlarda samarali qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantirish.O'quv qo'llanma // Toshkent. – "Tafakkur qanoti", 2020. 176-177 b.

10. A.M.Shonazarov. Umumta'lim tizimi rahbarlarining kasbiy-axloqiy kompetentligi. ISSN 2181-5291 "Psixologiya" ilmiy jurnal. (2023 yil, 26 dekabr) № 4, SON. 162-167 betlar. www.buxdu.uz.

11. Bogoyavlenskaya D.B. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского университета, 1983.

12. A.M.Shonazarov. Social-psychological characteristics of heads of the general education system with modern competence. International Journal of Engineering Mathematics: Theory and Application (Online) 1687-6156 <http://iejemta.com/> VOLUME 5 ISSUE 3. 2023 y.

Internet ma'lumotlari.

13. www.Ziyonet.uz

14. www.psychology.uz

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-1-sonli qarori, 2025-yil, 4-bet.

[2] Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston Ijtimoiy-siyosiy gazeta № 14 (1075), 2025-yil 19-yanvar.

[3] O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son Qonun. – 2020-yil 23-sentabr

[4] O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. 2026-yil. - <https://stat.uz>, <https://stat.edu.uz/>, lex.uz.

[5] .А.М.Шоназаров. Социально-психологические особенности управления деятельностью специальных экономических зон и повышения их эффективности «Научный вестник Бухарского института психологии и иностранных языков», научно-практический журнал, ISSN 3030-3710 (P), ISSN 3030-3095 (E), (№4, 2024) <http://buxpxti.uz> c. 183-184 b.

[6] O.E.Hayitov. – Boshqaruv psixologiyasi: Darslik. – T.: «Istiqlol» nashriyoti, 2021. – 123 b.

[7] Shonazarov A.M. Kasb psixologiyasi. O'quv qo'llanma – SamDU, 2024, 123-124 b.

[8] K.B.Axmedjanov. A.X.Xolov. Yosh rahbar kadrlarda samarali qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantirish.O'quv qo'llanma // Toshkent. – "Tafakkur qanoti", 2020. 176-177 b.

[9] A.M.Shonazarov. Umumta'lim tizimi rahbarlarining kasbiy-axloqiy kompetentligi. ISSN 2181-5291 "Psixologiya" ilmiy jurnal. (2023 yil, 26 dekabr) № 4, SON. 162-167 betlar. www.buxdu.uz

[10] Bogoyavlenskaya D.B. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского университета, 1983.

[11] A.M.Shonazarov. Social-psychological characteristics of heads of the general education system with modern competence. International Journal of Engineering Mathematics: Theory and Application (Online) 1687-6156 <http://iejemta.com/> VOLUME 5 ISSUE 3. 2023 y.